

Pauzelandenschappen

Jelle van Dijk

In de *Omgevingsvisie 2030* van de gemeente Noordwijk duikt het begrip *pauzelandenschap* op. Dit begrip is te vinden in paragraaf 2.1 van Deel A onder het hoofdje Flexibiliteit (pagina 11). Hier is te lezen: "Inspelen op de veranderende vraag, flexibele woon- en werkomgeving, **pauzelandenschappen**, meervoudig gebruik van gebouwen en leefomgeving."

In het vervolg van de gemeentelijke omgevingsvisie wordt niet verder op dit begrip ingegaan, waardoor het vermoedelijk bij raadsleden en ambtenaren een onbekend begrip zal blijven.

En dat is jammer, want pauzelandenschappen bieden verrassende mogelijkheden waar natuur en recreatie van kunnen profiteren.

Wat is een pauzelandenschap?

Veel gemeenten hebben voor het begin van de economische crisis gronden aangekocht om daar een nieuwe woonwijk te bouwen of om daar een nieuw bedrijventerrein in te richten. Door de crisis zijn veel van die plannen niet uitgevoerd of slechts gedeeltelijk gerealiseerd. Hierdoor zijn er verspreid over ons land vele duizenden hectares braakliggend land, tezamen zo groot als het eiland Texel. Deze braakliggende terreinen worden tegenwoordig met pauzelandenschappen aangeduid. Na de aanleg is een periode van rust begonnen (de pauze) in afwachting van ontwikkelingen in de nabije of verre toekomst.

Ook kan het zijn dat een gebied planologisch 'op slot' zit omdat de overheid een bepaald gebied heeft aangewezen als toekomstig tracé van een snelweg of als gebied voor waterberging. Ook zulke gebieden worden wel met 'pauzelandenschap' aangeduid.

Bouwplannen vertraagd door natuur

Tot voor kort probeerden grondeigenaren als gemeenten en projectontwikkelaars te voorkomen dat er zich natuurwaarden op hun braakliggende terreinen zouden ontwikkelen. Stel je voor dat er bijzondere flora en fauna komt opduiken, waar je goed last van kunt krijgen op het moment dat je echt kunt gaan bouwen! Het geval van een bouwterrein bij Heerlen, waar niet gebouwd mocht worden vanwege een gesignaleerde Korenwolf, staat veel projectontwikkelaars nog scherp voor ogen. Ook het geval dat enkele Rugstreeppadden een bouwterrein hadden ontdekt, waardoor er vervangend biotoop aangelegd moest worden, heeft indertijd alle kranten gehaald.

De vrees voor vertraging van bouwprojecten is ook terug te vinden in de adviezen van ecologische bureaus die natuurtoetsen schrijven. Voor elk bouwproject moet een wettelijk voorgescreven Natuurtoets worden uitgevoerd. Na de rapportage over al of niet aangetroffen beschermde flora en fauna volgen vaak aanbevelingen wat het beheer van het bouwterrein betreft. Zo wordt nogal eens aangeraden om sloten te dempen en bosjes te verwijderen om de kans op broedende vogels te verkleinen. Broedende vogels mag je niet verstoren, waardoor het kan gebeuren

dat bepaalde werkzaamheden tot na de broedtijd moeten worden uitgesteld. Dit kan voor de projectontwikkelaar flink in de papieren lopen!

Pauzelandenschap en natuur

Een terrein, dat 'bouwrijp' is gemaakt en jaren met rust wordt gelaten, kan zich spontaan ontwikkelen tot een interessant natuurgebied. Dat is niet een ontdekking van de laatste jaren nu her en der in ons land allerlei pauzelandenschappen zijn ontstaan. Het grootste pauzelandenschap van de vorige eeuw ontstond ten westen van Amsterdam toen daar rond 1960 het gehele gebied tot aan Halfweg werd opgespoten voor de aanleg van nieuwe havens en bedrijfsterrinen. Rond het vroegere dorpje Ruigoord ontwikkelde zich een fantastisch natuurgebied met bijzondere moeras- en watervogels. Na een tiental jaren was de vegetatie zover ontwikkeld, dat er honderden orchideeën in diverse soorten waren te zien. Pas eind jaren negentig moesten natuur en kunstenaarsdorp Ruigoord wijken voor de aanleg van de nieuwe Amsterdamse havens.

Door de economische crisis (2008 - 2014) werden gemeenten en projectbureaus gedwongen zich te bezinnen op het beheer van hun niet in gebruik genomen gronden. Van overheidswege werden ze daarbij geholpen door de Crisis- en Herstelwet en het project Tijdelijk Anders Bestemmen. Bij dat 'anders bestemmen' hebben sommige projectontwikkelaars en gemeenten duidelijk gekozen voor natuurontwikkeling. Op het internet zijn allerlei projecten te vinden die aantonen dat hierbij duidelijk van een win-win situatie sprake is.

Een mooi voorbeeld daarvan is de gemeente Steenwijk. De projectontwikkelaar die al vele hectares bouwterrein in bezit had voor de crisis, zocht contact met Landschap Overijssel (de provinciale organisatie zoals wij het Zuid-Hollands Landschap kennen). Landschap Overijssel nam het terrein in beheer en de projectontwikkelaar legde zelfs een flinke waterpartij aan om de natuurwaarden verder op te krikken. Wel werd afgesproken dat al die 'tijdelijke' natuur zonder protest of bezwaarschriften zou mogen verdwijnen zodra het zeker is dat er gebouwd kan gaan worden. Momenteel broeden hier Veldleeuweriken, Kieviten en Tureluurs. Ook de wilde flora ontwikkelt zich met een overvloed van elders schaarse soorten. In de winter komen hier allerlei vogels de zaadjes oppikken.

Pauzelandenschappen in Noordwijk

Kleine bouwkvavels

In Noordwijk zijn kleine en grote pauzelandenschappen te vinden. Bij een klein pauzelandenschap kan gedacht worden aan een bouwkvavel dat jarenlang met rust wordt gelaten. Het bekendste bouwkvavel van Noordwijk-Binnen is vermoedelijk het zogenaamde Hoogvlietterrein op de hoek Bronkhorststraat- Raadhuisstraat. Toen enkele jaren geleden alle huizen op dit kvavel gesloopt waren, werd voorgesteld hier een bloemenmengsel in te zaaien. De eigenaar van het kvavel was hier tegen omdat verrommeling werd gevreesd. Daarom werd gekozen voor een strak

gazon met een paadje. Momenteel staat er een hek rond dit kavel en krijgt de wilde flora alsnog een kans dit hoekje op te fleuren.

Bouwkavel begin Duinweg

Een ander voorbeeld van een pauzelandchapje is het bouwkavel aan het begin van de Duinweg op de plaats waar vroeger de Witte Mavo stond. Van de drie bouwkavels bleef het middelste kavel tot begin augustus onverkocht. Het stukje bouwgrond werd geheel aan zijn lot overgelaten. Het gevolg was een spontane, soortenrijke plantengroei. Soorten die hier in het afgelopen jaar te zien waren zijn bijvoorbeeld Grote klaproos, Grote zandkool, Gewone rolklaver, Stinkende ballote, Wegdistel, Duinaveruit, Keizerskaars en Witte honingklaver. Een pauzelandchap waar de gemeente snel tot actie overging, is de open plek waar tot voor kort de Northgohal stond. Hier is een bloemenmengsel met veel Korenbloem en Echte kamille ingezaaid. De bloei was overweldigend, maar duurde slechts enkele weken. Gelukkig komt er nu nog Rode klaver op waardoor we hier niet alleen uitgebloeide planten zien. Vermoedelijk zullen hier ook nog heel wat niet uitgezaaide soorten verschijnen. In ieder geval is zo'n veld met bloemen veel aardiger dan een gazon dat elke maand gemaaid wordt.

Duineveld

Het bekendste bouwterrein van Noordwijk is ongetwijfeld het terrein van het voormalige Bollenbad, nu Duineveld geheten. Na de sloop van het Bollenbad en het opruimen van de buitenbassins werd het terrein geëgaliseerd. Een deel van de vrijgekomen grond werd in een geluidswal aan de kant van het nieuwe zwembad verwerkt. Met name op en bij die aarden wal ontwikkelde zich een bijzonder gevarieerde flora. In de eerste jaren vielen vooral Grote klaproos en Raapzaad op. Later waren hier ook soorten als Wilde marjolein en Blauwe bremraap te zien. De laatste soort komt in ons land bijna uitsluitend in de duinstreek tussen Hoek van Holland en Egmond voor. Van deze zeldzame soort waren hier in 2017 ruim 300 bloeistengels te zien.

Natuurlijk begrijpt iedereen dat het met deze planten gedaan is als de bouw echt gaat beginnen. In ieder geval hebben die honderden bremrapen dan veel zaad geproduceerd dat elders voor nieuwe populaties kan zorgen. Maar dat de projectontwikkelaar een paar dagen voor de start van de verkoop het gehele terrein liet maaien, verdient toch geen compliment. Blijkbaar denkt hij dat een keurig gemaaid bouwterrein meer huizenkopers zal verleiden dan een veld met klaprozen en klaversoorten.

Hazepootje op bouwterrein Duineveld

's-Gravendijk

Toen het bedrijvenpark 's-Gravendijk vrijwel volgebouwd was, werd het flink vergroot voor de vestiging van vooral technische bedrijven die een link hebben met de ruimtevaart. Na de aanleg van dit *Space Business Park* kwam de vestiging van nieuwe bedrijven wat moeizaam op gang waardoor zich hier een interessant pauzelandchap kon ontwikkelen.

Het deel tussen de Eisingastraat en het Katwijkse sportpark De Krom wordt beheerd door de gemeente Noordwijk, het stuk tussen de Eisingastraat en de Zwarteweg is in beheer bij een projectontwikkelaar.

Het beheer van de gemeente bestaat gelukkig grotendeels

Speerdistel in Space Business Park

uit 'niets doen'. Soms wordt een schaapskudde ingeschakeld om de begroeiing wat in te perken en soms worden bepaalde stukken zoals oevers eenmaal per jaar gemaaid. Het stuk van de projectontwikkelaar wordt vaker gemaaid en oogt de meeste maanden dan ook als een groene vlakte, niet opgefleurd door kleurrijke bloemen.

In het door de gemeente beheerde deel is een rijke flora tot ontwikkeling gekomen. Daarbij zijn bijzondere soorten als Late stekelnoot, Wilde cichorei, Franse silene, Dubbelkelk, Polei en Keizerskaars. Langs de watergang bij het sportpark groeien veel Rietorchissen. Natuurlijk zijn er ook veel zogenaamde ruigtekruiden als Witte honingklaver, Kompassla, Melganzenvoet en Akkerdistel. Deze zorgen voor een overdaad aan zaad waar in de winter allerlei zaadetende zangvogels als Putters en Kneuen van profiteren.

Rietorchis langs sloot in 's-Gravendijk

Bronsgaest

De gemeente Noordwijk is eigenaar van de bollengronden in de Bronsgaest. Helaas zal deze fraaie entree van Noordwijk binnen enkele jaren verdwijnen om plaats te maken voor woningbouw. Hoewel hier nog geen kavel bouwrijp is gemaakt, kan toch al enigszins van een pauzelandchap worden gesproken. De laatste jaren hebben enkele percelen braak gelegen. In het gangbare bollenbedrijf worden zulke percelen regelmatig bespoten met onkruidverdelgers om te voorkomen dat er 'vuil' naar aangrenzende kavels zal overwaaien. Een voorbeeld van deze aanpak is te zien aan het begin van de Nortgodreef. Dit kavel ligt nu ruim een jaar braak en is in die tijd meerdere malen bespoten. Dit heeft tot gevolg gehad dat vanaf maart alleen de Kleine brandnetel en Melganzenvoet op dit kavel te zien zijn.

Hoe anders ging het op de gemeentelijke kavels in de Bronsgaest! Hier werd niet de gifspuit gehanteerd en kon de wilde flora het gebied (tijdelijk) in bezit nemen. Het was verbluffend om te zien hoe snel mest- en gifstoffen uit de bodem verdwijnen. Het perceel grenzend aan de voormalige parkeerplaats van het Zilveren Kruis, nu vertrekpunt van de Strandpendel, kwam braak te liggen in de zomer van 2015. In het voorjaar en de zomer van 2016 was hier al van een bijzondere flora sprake met soorten van voedselarm zand zoals Klein vogelpootje en Liggende ganzenvoet. Natuurlijk was hier ook veel Melganzenvoet en Zwarte nachtschade te zien, maar daartussen bleken bijzondere soorten als Glansbesnachtschade en Borstelstreepzaad te groeien. Hieruit blijkt duidelijk dat je ook een braakliggend bollenperceel als een kansrijk pauzelandchap kunt beschouwen.

Offem-Zuid

Het grootste pauzelandchap binnen de gemeentegrenzen is ongetwijfeld Offem-Zuid. Nog dit najaar zal gestart worden met de bouw van woningen in het deel tussen de

Achterweg en de Herenweg. Over enkele jaren zal het deel tussen de N206 en de Achterweg deze ontwikkeling volgen.

In dit gebied waren vroeger nogal wat volkstuinten en paardenweitjes te vinden. Het is dan ook niet verbazingwekkend dat hier regelmatig verwilderde tuinplanten zijn te zien. Daarbij kunnen worden genoemd: Aardpeer, Cosmos, Oost-Indische kers en Nachttabak. Dat dit gebied nogal wat bijzondere soorten opleverde kwam vooral door de graafwerkzaamheden voor het archeologisch onderzoek. Op zo'n 20 plaatsen werden in 2015 brede gleuven gegraven tot op een diepte van enkele meters. Na het onderzoek werden de kuilen weer dichtgeschoven. Hierdoor ontstonden braakliggende stukjes grond waar allerlei zaad, nog aanwezig in de grond of aangevoerd van elders, kon gaan ontkiemen. Het leverde verrassende vondsten op, waardoor ook floristen van elders naar de Achterweg trokken. Een greep uit de vele vondsten uit het najaar van 2016: Akkerandoorn, Ruwe kransnaalbaar, Knolcyperus, Pekanjer en Weegbreeslangenkruid.

Dat een verruigd bouwterrein veel zaad produceert, bleek duidelijk in de winter van 2016/2017 toen twee

Weegbreeslangenkruid in Offem-Zuid

Dwerggorzen hier maandenlang hun plekje hadden. Dat dit gebied in het zomerhalfjaar ook rijk is aan allerlei insecten blijkt uit de broedvogelinventarisatie van Hein Verkade die in 2017 hier verrassend veel Grasmussen en Roodborsttapuiten aantrof.

Uit het voorgaande blijkt dat de gemeente Noordwijk in de meeste gevallen op een verantwoorde wijze met pauzelandchappen omgaat. Voor het bevorderen van de biodiversiteit op deze terreinen is het uitstrooien van een bloemenmengsel meestal niet voldoende. Zo'n bloemenmengsel geeft doorgaans een kortstondige bloei en een jaar later is er nogal weinig van terug te vinden. Betere resultaten krijgt men door bepaalde stukken gewoon met rust te laten en in het najaar eenmaal te maaien. Ligt een terrein jaren achtereen braak, dan kan het omploegen van een paar stroken weer verrassende pioniersvegetatie opleveren.

In ieder geval leidt weinig onderhoud tot meer biodiversiteit dan stelselmatig maaien gedurende het gehele zomerhalfjaar.